

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗИ: УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

ДЕРІЙ Жанна Володимирівна

доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки, обліку і оподаткування,
НУ «Чернігівська Політехніка»

<https://orcid.org/0000-0003-3695-7202>

e-mail: zhanna.deriy@stu.cn.ua

ХВОСТЕНКО Віталій Вікторович

здобувач ступеня PhD,

НУ «Чернігівська Політехніка»

<https://orcid.org/0009-0009-2682-4415>

e-mail: vitaliyBucha@ukr.net

ЯНКОВОЙ Роман Васильович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування,
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

<https://orcid.org/0000-0001-5307-0991>

e-mail: javagaz@ukr.net

ГАРАФОНОВА Ольга Іванівна

доктор економічних наук, професор, професорка кафедри менеджменту,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-4740-7057>

e-mail: ogarafonova@ukr.net

У статті розглядається низка прикладів RBC у дії та відповідні фактори, які слід враховувати, коли підприємства розробляють відповідь на ситуацію. Відповідальна ділова поведінка також розглядає як мережа національних контактних пунктів для відповідального ведення бізнесу може підтримувати реагування бізнесу та створювати сприятливе середовище для ефективного RBC як під час війни, так і під час реконструкції. У сукупності RBC, як через свої стандарти, так і через інституційну спроможність надає низку можливостей для бізнесу та політиків зробити внесок у посилення економічної стійкості України за дуже складних обставин.

Для того щоб принципи та стандарти RBC суттєво сприяли глобальній стійкості, важливо вжити заходів із захисту їх цілісності через послідовне глобальне застосування в різних географічних регіонах та ланцюгах постачання. Хоча конкретні обставини війни Росії проти України є унікальними, збройний конфлікт, на жаль, залишається постійною частиною світових справ, зокрема в багатьох інших регіонах, інтегрованих у глобальні ланцюги створення вартості. У цьому контексті RBC відіграє важливу роль у пом'якшенні негативних наслідків, пов'язаних із конфліктом, та інших системних ризиків, в той же час дозволяючи підприємствам залишатись залученими та сприяти досягненню результатів сталого розвитку в зонах з високим рівнем ризику, коли це дозволяють умови.

Ключові слова: соціальна відповідальність, бізнес, умови кризи, російсько-український конфлікт, відповідальна ділова поведінка (RBC).

SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN TIMES OF CRISIS: LESSONS FROM THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT

DERII ZHANNA, KHVOSTENKO VITALII

National University "Chernihiv Polytechnic"

YANKOVOI ROMAN

Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

GARAFONOVA OLGA

Vadym Hetman Kyiv National Economic University

The article examines a number of examples of red blood cells in action and relevant factors that should be considered when developing a response to a situation. RBC also looks at how a network of national points of contact for Responsible Business Management can support business responsiveness and create a supportive environment for effective RBC both during war and reconstruction. Together, RBC, both through its standards and through its institutional capacity, provides a number of opportunities for businesses and policy makers to contribute to strengthening Ukraine's economic sustainability in very difficult circumstances.

In order for the principles and standards to contribute significantly to global sustainability, it is important to take measures to protect their integrity through consistent global application across geographic regions and supply chains. Although the specific circumstances of Russia's war against Ukraine are unique, armed conflict unfortunately remains a constant part of world affairs, particularly in many other regions integrated into global value chains. In this context, RBC plays an important role in mitigating conflict-related negative impacts and other systemic risks, while at the same time enabling businesses to remain engaged and contribute to achieving sustainable development outcomes in high-risk areas where conditions permit.

Keywords: social responsibility, business, crisis conditions, Russian-Ukrainian conflict, RBC (responsible business conduct).

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Дослідження соціальної відповідальності бізнесу в умовах кризи та війни є надзвичайно актуальним та важливим для розуміння сучасних процесів у суспільстві та бізнесі. Результати такого дослідження можуть стати основою для розробки ефективних стратегій розвитку КСО в Україні та сприяти зміцненню позитивного іміджу українського бізнесу на світовій арені. Під час кризи бізнес відіграє вирішальну роль у просуванні соціальної відповідальності та вирішенні суспільних проблем. Російсько-український конфлікт є яскравим прикладом того, як бізнес може впливати та сприяти вирішенню конфліктів. Беручи участь в ініціативах, які сприяють миру, діалогу та взаєморозумінню, бізнес може допомогти побудувати мости між конфліктуючими сторонами та сприяти позитивним суспільним змінам. Крім того, бізнес також може відігравати певну роль у наданні гуманітарної допомоги, підтримці місцевих громад, які постраждали від конфлікту, та сприянні економічній стабільності в регіоні. Будучи соціально відповідальним і активно беручи участь у боротьбі з корінними причинами конфлікту, підприємства можуть допомогти створити більш мирне та стабільне майбутнє для всіх залучених сторін.

Український бізнес стикається з безпрецедентними викликами, пов'язаними з війною. Відповідальна поведінка може допомогти компаніям вижити та відновитися після кризи. Український бізнес має унікальну можливість внести свій вклад у відновлення країни та підтримку постраждалого населення. Демонстрація відповідальної поведінки може посилити довіру міжнародних партнерів та сприяти залученню інвестицій.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питаннями дослідження соціальної відповідальності бізнесу в умовах кризи займалися такі відомі науковці, як Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. [1], Гудзь О.Є., Петкун С.М. [2], Длугопольський О.В., Олійник Д. М. [3], Зварич, Роман, et al. [4], Кузьмін О. Є., Станасюк Н. С., Уголькова О. З. [5], Лешко, Х., Холявка, В., & Гузар, У. [6], Романюк, М. Д., Романюк, Т. М. [7], Червінська, Л., Червінська, Т., Каліна, І., Коваль, М., Шуляр, Н., & Чернишов, О. [8], Ignatieva, I., Navrylenko, T., & Serbenivska, A. [10], Sobko, O., Zaitsev, Y., Krysovatu, I., Gavkalova, N., Sobko, O. and Boichuk, V. [11]. В цілому питання дослідження соціальної відповідальності бізнесу в умовах кризи в науковій літературі отримало меншу увагу у порівнянні з процесами соціальної відповідальності бізнесу. Це свідчить про важливість вказаної проблематики та необхідність більш детального дослідження проблем реалізації соціальної відповідальності бізнесу в умовах війни та кризи.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів соціальної відповідальності бізнесу в умовах кризи в умовах невизначеності та війни. А також проаналізувати, як російсько-український конфлікт вже вплинув на прояви соціальної відповідальності бізнесу в Україні, та виявити ключові уроки для розвитку корпоративної соціальної відповідальності в умовах кризи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Вторгнення Росії в Україну мало руйнівні наслідки для народу України. Наслідки війни поставили під загрозу відновлення світової економіки після пандемії COVID-19 і змінюють і порушують глобальні ланцюжки поставок, що має наслідки для продовольчої безпеки, енергетики та інших критичних секторів. Війна також привернула увагу до ролі підприємств, що працюють у регіоні, які стикаються з підвищеними проблемами у підтримці відповідальної ділової поведінки (RBC- responsible business conduct) в умовах високого ризику. У цьому надзвичайно динамічному контексті компанії повинні враховувати ризики бути пов'язаними або сприяти несприятливому впливу на людей, планету та суспільство через свою діяльність або ділові відносини. Проведення ефективної належної перевірки ланцюга поставок може сприяти підтримці стійкості економіки України в короткостроковій перспективі та її реконструкції згодом. Будучи доповненням до більш традиційних систем комплаєнсу, оцінка ризиків може допомогти компаніям покращити дотримання законодавства в контексті санкцій. Інструменти, що можуть допомогти впоратися з ширшими ризиками в контексті зміни торговельних та інвестиційних відносин після війни, зокрема підтримка зусиль із забезпечення надійного та відповідального постачання критично важливої сировини.

Багато бізнесів прагнуть продемонструвати підтримку Україні. RBC може направляти та дозволяти компаніям залишатися залученими або знову відповідально залучатися, або припиняти відповідальний спосіб, якщо це необхідно. Стандарти RBC надають компаніям основу для консультацій із працівниками та правласниками для формулювання відповідей, які захищають робочі місця, економічну діяльність і товари першої необхідності для України, враховуючи при цьому контекст надзвичайної напруги – психосоціальної, фінансової та матеріально-технічної – у якій перебувають українські працівники і ланцюжки поставок працюють. Це передбачає практичну підтримку згідно з принципами RBC, наприклад, уникнення раптового скасування замовлень, перегляд умов контрактів з українськими діловими партнерами для швидшої оплати українським постачальникам або встановлення більш м'яких умов оплати для українських клієнтів. Допомога в натуральній формі, яка підтримує українську волонтерську діяльність гуманітарного характеру та підтримує будь-які існуючі благодійні чи соціальні внески, також є актуальною, хоча вона не замінює належної

обачності відповідно до стандартів RBC для запобігання та усунення несприятливих наслідків, які можуть бути пов'язані з їхні операції або ділові відносини.

У Рекомендаціях ОЕСР для багатонаціональних підприємств [13] зазначено, що першочерговим обов'язком підприємств є дотримання національного законодавства. Дотримання санкцій має відношення до цього як юридичне зобов'язання для компаній, які підпадають під певні юрисдикції, включно з тими, які запровадили санкції у відповідь на війну. У відповідних випадках належна обачність RBC може допомогти покращити розуміння компаніями того, як їхні ланцюжки поставок і ділові відносини потенційно перетинаються з організаціями чи секторами, що знаходяться в кризі, забезпечуючи при цьому виявлення й усунення пов'язаних проблем і відповідних ризиків RBC незалежно від того, чи працюють вони в юрисдикції санкцій або з неї. Це може включати краще розуміння непрозорих куточків ланцюгів постачання, де домовленості про кінцеву бенефіціарну власність не завжди прозорі та де ризик ухилення від санкцій може бути підвищеним, включаючи ризики, пов'язані з діловими відносинами на кількох рівнях ланцюга постачання. Це включає розуміння ризиків, пов'язаних із продажем продуктів і послуг, у контексті експортних обмежень на певні технології подвійного використання з військовим застосуванням до Росії, для яких дані свідчать про наявність значних і давніх недоліків у відповідності. Хоча мало хто з компаній міг передбачити різку ескалацію війни в Україні у формі повномасштабного вторгнення в 2022 році, ділові відносини в Росії, можливо, виправдовували кращу належну обачність у попередні роки. Якби такі знання були отримані до вторгнення, компанії могли б бути краще підготовлені до подолання ризиків, пов'язаних з ескалацією.

У контекстах високого ризику належна обачність RBC надає підприємствам основу для оцінки їхнього відношення до конфлікту та потенційного зв'язку з несприятливими наслідками. У цьому контексті належна обачність повинна бути посиленою та залишатися постійною, проактивною та реактивною. В процесі війни Росії проти України бізнес-рішення повинні продовжувати або повністю виходити з Росії, або вимагати низки юридичних, комерційних, репутаційних, етичних і матеріально-технічних міркувань. Незважаючи на те, що велика кількість компаній скоротили, призупинили або припинили діяльність на ринках Росії та Білорусі, виходячи з наявних даних, багато, якщо не більшість, транснаціональних компаній, які діяли в Росії до повномасштабного вторгнення, продовжують там працювати. Для транснаціональних компаній, які залишаються в Росії або продовжують вести бізнес з Росією, міркування RBC залишаються дуже актуальними, включно з необхідністю проводити посилену належну перевірку, щоб уникнути спричинення, сприяння або прямого зв'язку з несприятливими наслідками, пов'язаними з війною чи іншими діями.

Світові ринки, що зазнають значних збоїв, змушують компанії шукати нові джерела постачання, які нерідко мають підвищений ризиковий профіль. Масштаб цих змін створює серйозні проблеми для ефективного здійснення належної перевірки відповідного ведення бізнесу (RBC). У таких умовах зростає ризик того, що на глобальних ринках можуть потрапити продукти з незаконних джерел або ті, що пов'язані з незначною оцінкою ризиків чи несприятливих. Наприклад, у ланцюгах постачання корисних копалин для покриття дефіциту можуть бути залучені неофіційні та високоризикові джерела. Якщо підходити до належної діяльності проактивних цілей, цей виклик може стати можливостями для бізнесу та зробити значний внесок у сталий розвиток. У протилежному випадку існує ризик посилення участі злочинних або терористичних груп у ланцюгах постачання. Тому, компанія та політика повинні проявляти пильність і вже зараз запроваджувати механізми, які забезпечують надійну перевірку в стратегічно важливих ланцюгах. Питання підвищення стійкості ланцюгів постачання перебуває в центрі політичних дебатів, які були актуалізовані пандемією COVID-19, а тепер і війни проти України. Особливу увагу привертає сектор критично важливих ресурсів, таких як корисні копалини, що використовуються для забезпечення енергетики. Росія змінює ключову роль у глобальних постачаннях енергетичних і мінеральних ресурсів, тому війна підкреслила важливість диверсифікації постачань як стратегії забезпечення стійкості. Крім того, технологія з низьким вмістом вуглецю є значно більш залежною від використання корисних копалин, ніж традиційні, засновані на вкопному паливі. Ці ресурси широко розповсюджені у світі, включаючи регіони високого ризику, де стандарти RBC є критичними для збережень.

Війна продемонструвала розмаїття та відгукливість очікувань різних цікавих сторінок щодо того, як бізнес має реагувати на подібні кризи. Попри унікальність кожної ситуації, принципи та стандарти RBC дають основу для узгоджених стратегій, спрямованих на досягнення загальноприйнятих політичних цілей. Ці стандарти допомагають компаніям оцінювати ризики наявних зв'язків із зловживанням, викликаними конфліктом чи гуманітарною кризою, а також підтримують сталий розвиток економіки. Російсько-українська війна підкреслила потребу більшої чіткості для політик, бізнесу та зацікавлених сторінок у визначених компаніях в умовах збройного конфлікту. Стандарти RBC забезпечують основи адекватної оцінки ризиків і побудови довгострокових стратегій, які сприяють економічній стійкості. Торговельні підприємства мають ключову роль у можливій підтримці економіки України, забезпечуючи, потужно, збереження робочих місць, засобів для створення та постачання основних товарів і послуг. Раціональні та структуровані дії, засновані на принципах відповідного ведення бізнесу, що допомагають підприємствам усвідомити свою роль у цих процесах, одночасно мінімізуючи ризики. Це особливо важливо, коли бізнес працює на територіях, які перебувають під іноземним контролем або попадають під дію міжнародних санкцій.

Українські компанії, зокрема малі та середні підприємства (МСП), а також працівники зазнали значних втрат через війну, що серйозно вплинуло на їхню здатність функціонувати. Економіки сусідніх з Україною регіонів також постраждали, оскільки вони традиційно мають тісні зв'язки з українською економікою. Дослідження Польського економічного інституту та Bank Gospodarstwa Krajowego свідчать, що 86% великих польських підприємств підтримали Україну фінансовими пожертвами або іншою допомогою [14]. Хоча багато іноземних компаній тимчасово припинили діяльність в Україні після початку війни, деякі з них почали відновлювати роботу в безпечних регіонах. Такий підхід може суттєво сприяти економічній стабільності України, забезпеченню засобів до виробництва та поповненню державного бюджету, якщо це буде створено з урахуванням складних умов та особливостей операційного середовища. Бізнес також може продовжувати важливу роль у допомозі біженцям, які вимушено залишають зони бойових дій. Станом на 31 липня 2024 року статус тимчасового захисту в ЄС мали трохи більше 4,1 млн громадян країн, які не входять до ЄС, які втекли з України внаслідок російської агресії проти України. Представим структуру кількості біженців з України, зареєстрованих у Європі та Азії з лютого 2022 року станом на липень 2024 року, за вибраними країнами на рис. 1.

Країнами ЄС, які прийняли найбільшу кількість бенефіціарів тимчасового захисту з України на кінець липня 2024 року, були Німеччина (1110600 осіб; 26,9% від загальної кількості ЄС), Польща (976 205; 23,7%) та Чехія (369610; 9,0%). Порівняно з кінцем червня 2024 року найбільше абсолютне зростання кількості бенефіціарів спостерігалось в Польщі (+10430; +1,1%), Чехії (+8 834; +2,4%) та Румунії (+4250; +2,6%). Зменшилися кількість бенефіціарів у Люксембурзі (-470; -11,0%) та Франції (-470; -0,8%). Починаючи з липня 2024 року, Німеччина вилучила зі зареєстрованої кількості людей під тимчасовим захистом усіх осіб, чий статус тимчасового захисту більше не був дійсним, оскільки вони або отримали інший статус захисту, або остаточно покинули територію Німеччини. У порівнянні з кінцем червня 2024 року це призвело до значного зменшення кількості осіб під тимчасовим захистом, про які повідомила Німеччина, зі скороченням на 236 925 осіб (-17,6%).

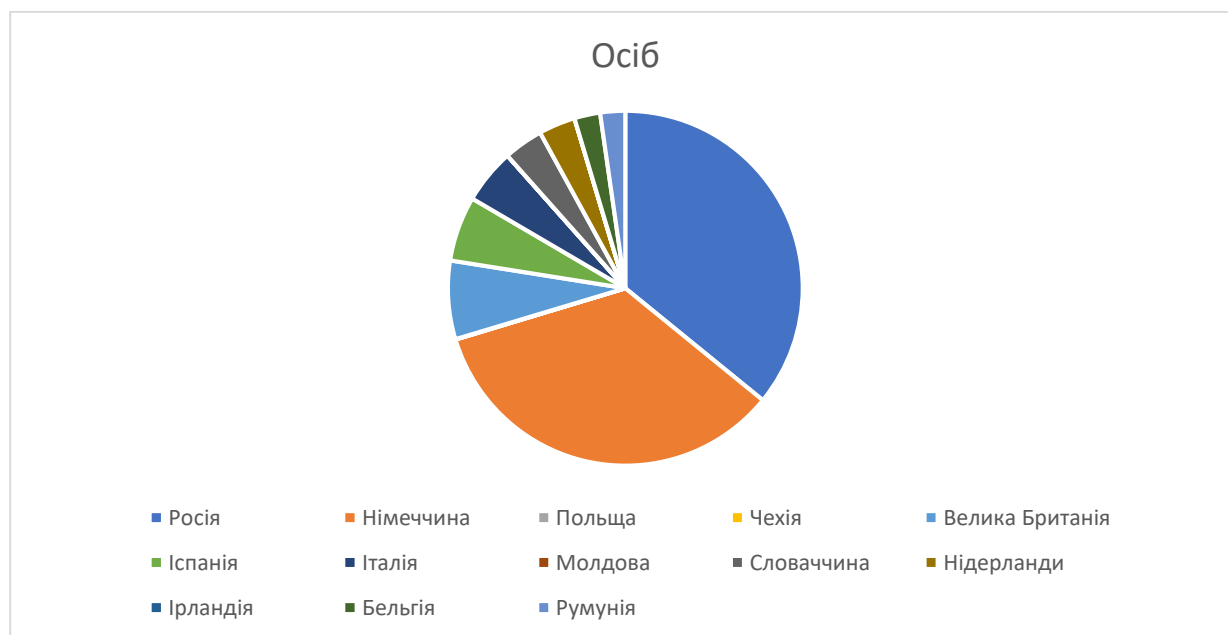

Рис. 1. Структура кількості біженців з України станом на липень 2024 року

Джерело: узагальнено на основі даних [16]

Відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист, країни-члени ЄС надають негайну допомогу та підтримку переселенцям з України. Численні компанії активно долучилися до надання допомоги українським біженцям. Вони виділяють ресурси, допомагають із працевлаштуванням і стимулюють своїх партнерів та постачальників робити те саме. Підприємства адаптують програми навчання та управління людським капіталом, щоб задовольнити психологічні та інтеграційні потреби переселенців. Це включає допомогу у врегулюванні юридичних питань, отриманні тимчасового захисту, пошуку житла та організації навчання. Особливо важливо приділяти увагу жінкам, які стикаються з підвищеним ризиком сексуальних домагань і часто несуть повну відповідальність за дітей. Бізнесу важливо впроваджувати гендерно-чутливі підходи, наприклад, надавати спеціальні консультації або створювати гнучкі умови праці для одиноких батьків. Такий підхід дозволяє підтримати найбільш уразливі категорії населення та сприяти їм. Завдяки всебічній підтримці бізнес може змінити важливу роль у посиленні соціальної стабільності та економічної стійкості як України, так і інших країн.

З досвіду різних регіонів, що постраждали від конфліктів, переміщені особи та біженці є особливо вразливими до експлуатації, включаючи дитячу працю, примусову працю та торгівлю людьми, як під час їхнього переміщення, так і в країнах призначення. Компанії, які мають ланцюги поставок в Україні та сусідніх державах, можуть стикатися з підвищеним ризиком, пов'язаним із торгівлею людьми. Важливо забезпечити належну перевірку відповідного агентства ведення бізнесу, звертаючи увагу на практику сторонніх постачальників послуг і кадрів, зокрема внесення незаконних платежів або витрат, пов'язаних із наймом працівників. Війна Росії проти України завдала значних руйнувань інфраструктурі, капіталу та житловому фонду країни, включно з транспортними, комунальними та промисловими об'єктами. За спільною оцінкою Світового банку, ООН і Європейської комісії у 2024 році вартість реконструкції та відновлення після дворічної війни становить приблизно 486 мільярдів доларів. Це на 75 мільярдів доларів більше, ніж минулого року.

Міжнародна допомога, включаючи державне фінансування, продовжує відігравати ключову роль у відновленні України. Загальний обсяг двосторонньої допомоги, виділеної Україні в період з 24 січня 2022 року по 30 червня 2024 року, за донорами та типами (у мільярдах євро) представлено на рис. 2.

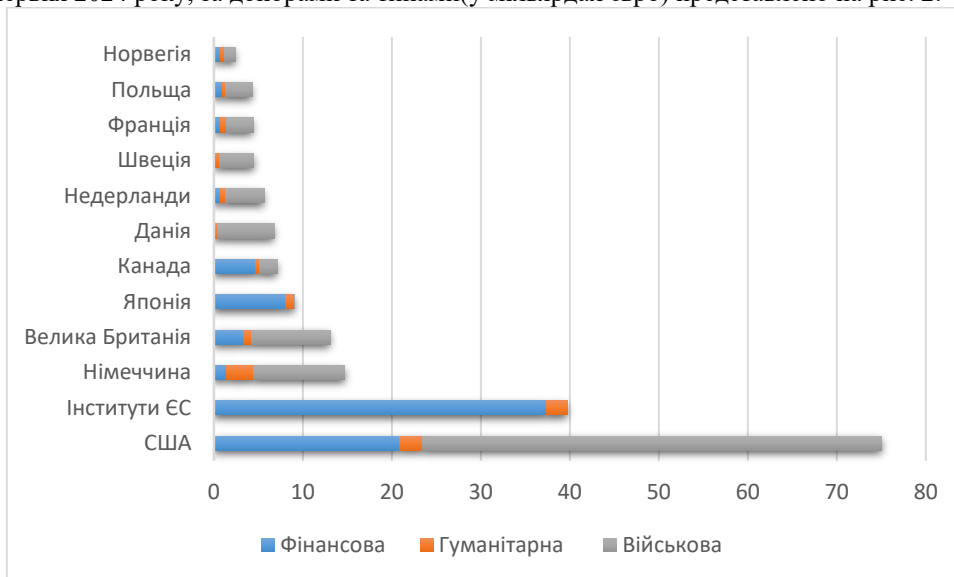

Рис. 2. Загальний обсяг двосторонньої допомоги, виділеної Україні в період з 24 січня 2022 року по 30 червня 2024 року, мільярди євро (за основними країнами)

Джерело: узагальнено на основі даних [16]

З 24 січня 2022 року по 30 червня 2024 року інституції Європейського Союзу (ЄС), такі як Комісія та Рада ЄС, надали понад 39 мільярдів євро двосторонньої фінансової, гуманітарної та військової допомоги Україні з огляду на російську вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року. Найбільший обсяг асигнувань зафіксовано з боку США – 75,1 млрд євро. Проте приватні інвестиції також мають значний потенціал, особливо для довготривалого забезпечення. Для ефективної та сталої реконструкції України важливо інтегрувати принципи RBC на всіх етапах інфраструктурних проєктів. Це допоможе створити стійку, продуктивну та високоякісну інфраструктуру. Схеми фінансування державних проєктів дедалі частіше враховують відповідальність у постачанні матеріалів, будівництві, експлуатації та утилізації. Інфраструктурні проєкти поточні є складними, з довгими ланцюгами постачання та численними зацікавленими сторонами. Це створює ризики корупції, а також соціальні та екологічні проблеми, які можна пом'якшити за рахунок належної перевірки. Важливу роль у підтримці реконструкції може відіграти мережа Національних контактних пунктів (НКП) із відповідним веденням бізнесу. Україна приєдналася до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства у 2017 році, створивши НКП (Консультації з питань публічних закупівель) при Міністерстві економіки. Ці структури можуть бути ефективними шляхами просування принципів RBC, консультування бізнесу та вирішення конкретних питань, пов'язаних із порушеннями стандартів під час війни. У контексті війни Росії проти України стандарти ведення відповідної перевірки у сфері відповідного бізнесу (RBC) містять елементи, які можуть допомогти компанії мінімізувати ризики, зокрема через аналіз ланцюгів поставок. Однак рівень обмеження санкцій у рамках різних рівнів ланцюга постачання може бути обмеженим, що зумовлено юридичними тлумаченнями та регуляторними особливостями. Ширше розуміння профілю ризиків у ланцюгах постачання дозволяє компаніям враховувати можливі перебої в умовах війни. Наприклад, хоча санкції були спрямовані на ключові російські установи, такі як Центральний банк, Міністерство фінансів та Фонд національного добробуту, останні російські гірничодобувних і металургійних компаній залишаються поза їхніми охопленнями. Це створює ризик непрямой участі в порушенні стандартів RBC, ця компанія може бути пов'язана з Державним фондом дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння Російської Федерації. Юрисдикції та торговельні центри, які

не впровадили санкції, можуть обслуговувати посередників для експорту підсанкційних товарів, таких як золото та діаманти, на світовий ринок. Для уникнення таких ризиків Лондонська асоціація ринку дорогоцінних металів (LBMA) призупинила шість російських переробних заводів із переліком належних постачальників. Проте такий підхід не є універсальним, і належна перевірка всього ланцюга постачання залишається ключовим інструментом. Політики та регулюючі органи можуть посилити вимоги до належної якості для біржових і торговельних майданчиків. У разі виявлення порушення санкцій доцільно активізувати співпрацю між правоохоронними органами, щоб досягти цілей. Крім того, посилення підтримки комп'ютерного середовища у системі стандартів RBC і вирішення пов'язаних із цією проблемою впровадження може стати кроком до підвищення прозорості. Станом на сьогодні понад 1000 компаній скоротили, призупинили або повністю припинили свою діяльність в Росії. Це рішення було зумовлено низькими факторами, включаючи дотримання санкцій, ринкові збої, логістичні виклики, безпекові ризики для персоналу та активів, етичні міркування. Застосування посиленого підходу до належної перевірки у сфері RBC дозволяє компаніям ефективніше долати ці виклики, одночасно сприяючи зниженню ризиків і дотриманню міжнародних (рис. 3).

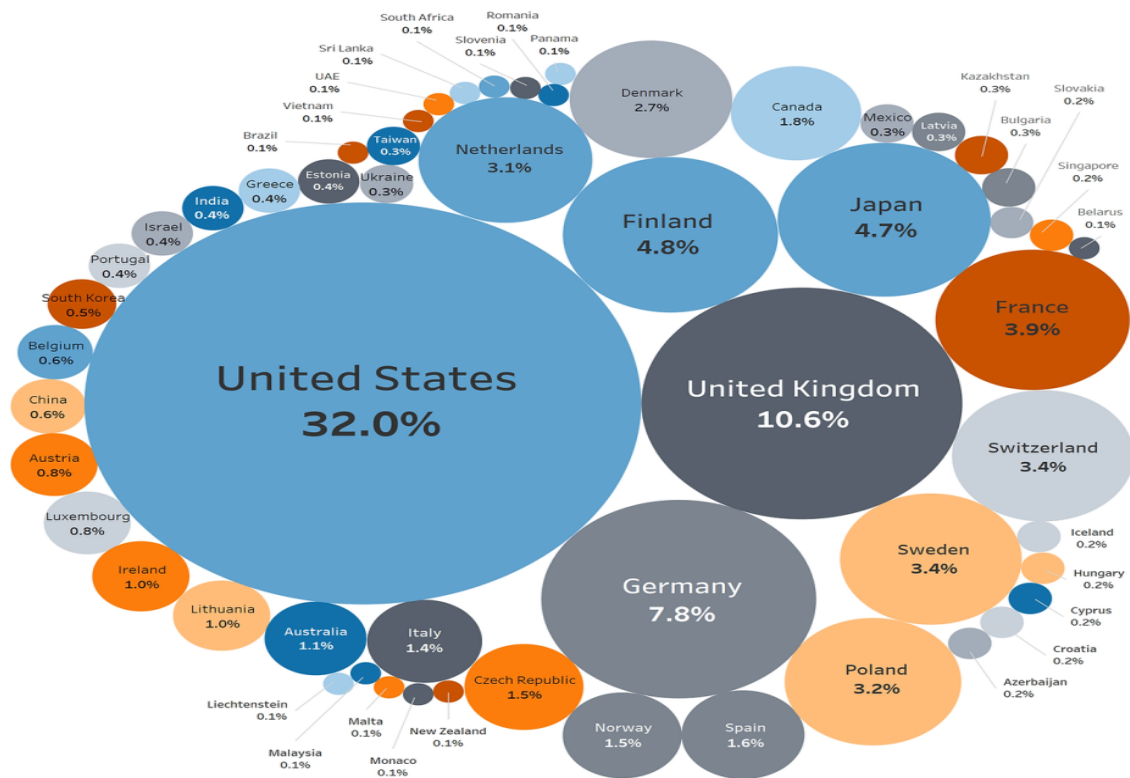

Рис. 3. Огляд реакції компаній на війну Росії проти України

Джерело: [15]

Збої в глобальних ланцюгах постачання через війну змушують компанії шукати джерела нової сировини, які також несуть ризики. Очікуваний масштаб змін у ланцюгах поставок для компенсації дефіциту металів, таких як золото, алмази, кобальт і мідь, може стимулювати активізацію дрібномасштабних виробничих підприємств. За підтримки донорів і місцевої влади зростання ціни на ці товари могло б стимулювати формалізацію цієї діяльності. Проте злочинні та збройні угруповання, як показує досвід, здатні швидше адаптуватися до нових умов та інтегруватися в ці ланцюги поставок. Наприклад, під час пандемії COVID-19 було обмежено традиційні способи доставки сировини, якщо вони зможуть посилити свій вплив. Запровадження ефективної перевірки та моніторингу є критичним місцем для уникнення цих ризиків і забезпечення до стандартів RBC на всіх етапах.

Тому, сучасні глобальні кризи, такі як пандемія COVID-19 і війна Росії проти України, висвітлили критичну необхідність зміцнення довгострокової стійкості ланцюгів поставок. Це питання стає особливо актуальним для ключових сировинних ресурсів, таких як енергетичні мінерали, які є основою технологій з низьким рівнем вуглецевих вихідних речовин. Війна підкреслила вразливість світової залежності від обмеженого числа постачальників, зокрема з Росії, що стимулює заклики до диверсифікації джерел постачання. Серйозна диверсифікація означає залучення джерел із високим рівнем ризику, включаючи країни зі слабким управлінням або соціальними конфліктами. Наприклад, приблизно половина кобальту, міді та

нікелю, які є ключовими для технологій із низькими вуглецевими викидами, виявляються в регіонах із серйозними проблемами управління. Ці ресурси є незамінними для глобального енергетичного переходу, тому вони відповідальні. Належна обачність дозволяє виявити ризики, зменшити вплив конфліктів та уникати негативних наслідків, таких як підтримка корупції або порушення прав людини. Особливо це важливо для критичних матеріалів, які змінюють роль у переході до низьковуглецевих технологій. Такі успіхи можуть лише зменшити негативний вплив війни, але й сприяти більшому довгостроковому зростанню та розвитку. Основні уроки соціальної відповідальності бізнесу в умовах російсько-українського конфлікту представлено на рис.4.

Ці уроки показують, що соціальна відповідальність бізнесу не лише покращує його імідж, але й сприяє стабілізації суспільства та економіки в складні часи. Важливо пам'ятати, що кожна компанія має свою роль у цьому процесі, і навіть невеликі дії можуть мати значний позитивний вплив. Для того, щоб принципи і стандарти RBC мали істотний вплив на стійкість в глобальному вимірі, необхідно вжити заходів для збереження їхньої цілісності шляхом послідовного впровадження в різних регіонах і ланцюгах постачання. Хоча специфічні умови війни Росії проти України є унікальними, збройний конфлікт, на жаль, залишається постійним елементом світового порядку, зокрема в багатьох інших зонах, що інтегровані в глобальні ланцюги створення вартості. У цьому контексті RBC буде виконувати важливу роль у пом'якшенні негативних наслідків, пов'язаних з конфліктом, а також інших системних ризиків, водночас надаючи підприємствам можливість залишатися активними та сприяти досягненню цілей сталого розвитку у зонах з високими ризиками, коли цього дозволяють обставини. Такий підхід ускладнює оцінку впливу подій або непередбачених криз. Наприклад, після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, відомий постачальник даних ESG оголосив про перегляд своїх рейтингів ризику ESG і методології оцінки ризику країни, щоб краще оцінити цей ризик у майбутньому та уникнути ізольованого підходу до рейтингів ризику.

Рис. 4. Основні уроки соціальної відповідальності бізнесу в умовах російсько-українського конфлікту
Джерело: розроблено автором

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Продовжуючи надавати науково-обґрунтовані дослідження та консультації RBC дозволить зробити вагомий і тривалий внесок у відбудову України. Триваюча війна також показала проблеми з практичним застосуванням стандартів RBC під час ведення бізнесу в контекстах високого ризику або в тих випадках, коли

уряд розпочав агресивну війну, і все це має наслідки для того, як відповідально відмовитися від участі або як залишатися відповідальним. Нарешті, глибше розуміння того, як RBC може покращити стійкість ланцюга постачання, може допомогти подолати поточну напругу та майбутні виклики, пов'язані з критично важливими товарами. Тому, кожна компанія має проаналізувати свій досвід в умовах кризи та врахувати її в майбутньому. Створення планів на випадок надзвичайних ситуацій та інвестування у стійкість допоможуть мінімізувати збитки та підготувати бізнес до можливих труднощів. У результаті соціальна відповідальність бізнесу в умовах кризи — це не лише питання етики, а й стратегічне рішення, які можуть призвести до довгострокового успіху та зміцнення позицій компанії на ринку.

Подальша робота також може бути розпочата для вирішення ширших питань, пов'язаних з війною Росії проти України, щодо перекладу та застосування стандартів RBC у конфліктних ситуаціях і ситуаціях високого ризику, кожен з яких може бути складним і мати свої особливості, і там, де це потрібно політикам і бізнесу.

Література

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. (2020). Економічна природа організаційно-економічного механізму соціальної відповідальності бізнесу. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр., No 1–2. С. 57–64. DOI: 10.31767/nasoa.1-2.2020.06.
2. Гудзь О.Є., Петкун С.М. (2023). Соціальна відповідальність бізнесу в цифровій державі: нові цінні орієнтири в поствоєнних умовах. Наукові перспективи, 7(37), 140-153. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-140-153](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-140-153)
3. Длугопольський О.В., Олійник Д. М. Соціальна відповідальність бізнесу: приклади розвинутих країн світу для України. European scientific journal of Economic and Financial innovation. No 2 (6). 2020. URL: <https://journal.eae.com.ua>
4. Зварич, Роман, et al. “Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент міжнародного корпоративного менеджменту в умовах кризи”. Вісник Економіки, no. 2, July 2022, pp. 142-56, <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.142>.
5. Кузьмін О. Є., Станасюк Н. С., Уголькова О. З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. No2(6).2021. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25482/nzmened-56-64.pdf>
6. Лешко, Х., Холявка, В., & Гузар, У. (2021). ІННОВАЦІЙНІ СКЛАДОВІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ. *Економіка та суспільство*, (28). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-7>
7. Романюк, М. Д., Романюк, Т. М. (2023). Соціальна відповідальність в Україні: суспільні та корпоративні аспекти. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону, Випуск 19, Т. 2, 271-279. doi:10.15330/apred.2.19.271-279
8. Червінська, Л., Червінська, Т., Каліна, І., Коваль, М., Шуляр, Н., & Чернишов, О. (2023). СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(53), 405–416. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.53.2023.4187>
9. EU Strategy on Corporate Social Responsibility. URL: <https://www.switchtorgreen.eu/eu-strategy-on-corporate-social-responsibility/>
10. Ignatieva, I., Havrylenko, T., & Serbenivska, A. (2020). Соціальна відповідальність бізнесу: практичний аспект в умовах біфуркації. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки, 5(1), 62–68. <https://doi.org/10.18523/2519-4739.20205.1.62-68>
11. Sobko, O. (2024). СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ТА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, 1(13), 308-317. Retrieved iz <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/288>
12. Zaitsev, Y., Krysovaty, I., Gavkalova, N., Sobko, O. and Boichyk, V. (2024). Interaction of Digitization and Corporate Social Responsibility in the Context of Sustainable Development. *Econ. Aff.*, 69(Special Issue): 217-227
13. Responsible business conduct implications of Russia's invasion of Ukraine https://www.oecd.org/en/publications/responsible-business-conduct-implications-of-russia-s-invasion-of-ukraine_f222a4d1-en/full-report.html
14. Nawrocka, O. (2022), More than half of Polish companies help Ukrainians, InPoland, <https://inpoland.net.pl/novosti/glawnoe/ponad-polovina-polskikh-firm-dopomagaeh-ukra%D1%97ncyam/>.
15. Понад 1000 компаній: список брендів, які залишили Росію, і ті, хто підтримує Путіна <https://www.komersant.info/ponad-1000-kompaniy-spysok-brendiv-iaki-zalyshyly-rosiiu-i-ti-khto-pidtrymuie-putina/>
16. Statista. <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>

References

1. Bondaruk T. H., Bondaruk I. S. (2020). Ekonomichna pryroda orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu. Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu: zb. nauk. pr., No 1–2. S. 57–64. DOI: 10.31767/nasoa.1-2.2020.06.
2. Hudz O.Ie., Petkun S.M. (2023). Sotsialna vidpovidalnist biznesu v tsyfrovii derzhavi: novi tsinni oriiientyry v postvoiennykh umovakh. Naukovi perspektyvy, 7(37), 140-153. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-140-153](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-140-153)
3. Dluhopolstkyi O.V., Oliinyk D. M. Sotsialna vidpovidalnist biznesu: pryklady rozvynutykh krain svitu dlia Ukrainy. European scientific journal of Economic and Financial innovation. No 2 (6). 2020. URL: <https://journal.eae.com.ua>
4. Zvarych, Roman, et al. "Sotsialna vidpovidalnist biznesu yak instrument mizhnarodnoho korporatyvnoho menedzhmentu v umovakh kryzy". Visnyk Ekonomiky, no. 2, July 2022, pp. 142-56, <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.142>.
5. Kuzmin O. Ye., Stanasiuk N. S., Uholkova O. Z. Sotsialna vidpovidalnist biznesu: poniattia, typolohiia ta chynnyky formuvannia. Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku. No2(6).2021. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25482/nzmened-56-64.pdf>
6. Leshko, Kh., Kholiavka, V., & Huzar, U. (2021). INNOVATSIINI SKLADOVI KORPORATYVNOI SOTSIALNOI VIDPOVIDALNOSTI TURYSTYChNYKh PIDPRYEMSTV V SUCHASNYKh REALIiKh. Ekonomika ta suspilstvo, (28). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-7>
7. Romaniuk, M. D., Romaniuk, T. M. (2023). Sotsialna vidpovidalnist v Ukraini: suspilni ta korporatyvni aspekty. Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehiону, Vypusk 19, T. 2, 271-279. doi:10.15330/apred.2.19.271-279
8. Chervinska, L., Chervinska, T., Kalina, I., Koval, M., Shuliar, N., & Chernyshov, O. (2023). SOTSIALNA VIDPOVIDALNIST BIZNESU V UMOVAKh VIINY. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 6(53), 405–416. <https://doi.org/10.55643/fcftp.6.53.2023.4187>
9. EU Strategy on Corporate Social Responsibility. URL: <https://www.switchtgreen.eu/eu-strategy-on-corporate-social-responsibility/>
10. Ignatieva, I., Havrylenko, T., & Serbenivska, A. (2020). Sotsialna vidpovidalnist biznesu: praktychnyi aspekt v umovakh bifurkatsii. Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky, 5(1), 62–68. <https://doi.org/10.18523/2519-4739.20205.1.62-68>
11. Sobko, O. (2024). SOTSIALNA VIDPOVIDALNIST BIZNESU TA ROZVYTOK PIDPRYEMNYSTVA V UKRAINI V UMOVAKh VIINY. Yevropeiskyi naukovi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii, 1(13), 308-317. Retrieved iz <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/288>
12. Zaitsev, Y., Krysovaty, I., Gavkalova, N., Sobko, O. and Boichyk, V. (2024). Interaction of Digitization and Corporate Social Responsibility in the Context of Sustainable Development. Econ. Aff., 69(Special Issue): 217-227
13. Responsible business conduct implications of Russias invasion of Ukraine https://www.oecd.org/en/publications/responsible-business-conduct-implications-of-russia-s-invasion-of-ukraine_f222a4d1-en/full-report.html
14. Nawrocka, O. (2022), More than half of Polish companies help Ukrainians, InPoland, <https://inpoland.net.pl/novosti/glawnoe/ponad-polovina-polskikh-firm-dopomogaeh-ukra%D1%97ncyam/>
15. Ponad 1000 kompanii: spysok brendiv, yaki zalyshyly Rosiiu, i ti, khto pidtrymuie Putina <https://www.komersant.info/ponad-1000-kompaniy-spysok-brendiv-iaki-zalyshyly-rosiiu-i-ti-khto-pidtrymuie-putina/>
16. Statista <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>